

نیازهای آموزشی بهره برداران از منابع طبیعی (مطالعه موردی)

احمد عابدی سروستانی، کارشناس ارشد اداره کل منابع طبیعی و امور دام استان فارس

عباس کارگر، معاون فنی اداره کل منابع طبیعی استان فارس

رحیم ساعی چوقان، مربی دانشکده کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

چکیده:

توسعه با برخورداری از منابع انسانی آموزش دیده ممکن خواهد بود. در این جهت با سرمایه‌گذاری عقلانی می‌توانیم سطح کیفی نیروهای شاغل را در بخشهای مختلف اقتصادی کشور ارتقاء داده و ضمن افزایش کارآیی این نیروها، بهره‌وری را نیز بهبود بخشیم. بخش منابع طبیعی به‌عنوان بستر حیات، از جایگاه ویژه‌ای در توسعه پایدار کشور برخوردار است. حفظ، احیاء و توسعه این منابع در گروه نیروی انسانی شاغل در این بخش می‌باشد و در این جهت آموزش مستمر آنان از اهمیت خاصی برخوردار است. اولین قدم در برنامه‌ریزیهای آموزشی بهره‌برداران منابع طبیعی (به‌عنوان رکن اصلی نیروی انسانی در بخش منابع طبیعی) تعیین نیازهای آموزشی آنان است. در این جهت تحقیق حاضر با مد نظر قرار دادن این مهم، به بررسی نیازهای آموزشی بهره‌برداران منابع طبیعی و ارزیابی میزان دانش آنان در سطوح مختلف حیطه‌شناختی پرداخته است. این تحقیق به روش تحقیق پیمایشی در منطقه طرح منابع طبیعی سرچهان واقع در شهرستان بوانات استان فارس انجام گرفته است. نتایج این تحقیق بیانگر آن هستند که بیشترین معلومات بهره‌برداران منابع طبیعی در زمینه بذریاشی و فرسایش خاک بوده و کمترین معلومات آنها در زمینه حفظ درختان جنگلی می‌باشد. همچنین به ترتیب اولویت مهمترین زمینه‌های نیازهای آموزشی عنوان شده بهره‌برداران

منابع طبیعی عبارتند از: کشاورزی، منابع طبیعی، امور مربوط به پرورش دام و بهداشت. تأکید بر هدفهای آموزشی بهره‌برداران در سطوح «تجزیه» و «کاربرد» و استفاده بیشتر از روشهای عملی و حل مسأله در آموزش بهره‌برداران منابع طبیعی، از پیشنهادهای این تحقیق هستند.

واژه‌های کلیدی:

منابع طبیعی، بهره‌برداران منابع طبیعی و نیازهای آموزشی.

مقدمه:

کشور ایران تنوع آب و هوایی زیادی دارد. این موقعیت ویژه، ظرفیت بسیار خوبی را برای تولیدات گیاهی و حیوانی در تمام زمینه‌ها فراهم آورده است (۱). از جمله بخشهای مهم و حیاتی در این زمینه، بخش منابع طبیعی تجدید شونده را تشکیل می‌دهد. اگر نگاهی به مساحت این بخش که تنها یکی از متغیرهای موجود به منظور مقایسه این بخش با بخشهای دیگر تولیدی است، بیاندازیم متوجه اهمیت آن خواهیم شد. به طوری که بیشتر مساحت ایران، جزو منابع طبیعی به شمار می‌آید (۲). اهمیت منابع طبیعی بر هیچ کس پوشیده نیست، به طوری که از آن به‌عنوان بستر حیات یاد می‌شود. حفاظت از خاک و جلوگیری از فرسایش، تأمین علوفه، تغذیه سفره‌های آب زیرزمینی، توسعه ایستگاه حیات وحش، ممانعت از بروز سیلابها، تأمین مواد اولیه صنعتی، ایجاد تفرجگاهها و تلطیف هوا نمونه‌هایی از اهمیت منابع طبیعی عنوان شده‌اند. باتوجه به ظرفیت خدادادی موجود در این بخش می‌توان انتظار داشت که با بکارگیری این ظرفیتها و به فعل درآوردن آنها تحولی عظیم در اقتصاد ایران روی دهد. دلیلی برای تأیید این گفته، تجارب موفق دیگر کشورها در بهره‌گیری مناسب از منابع طبیعی و سهم قابل توجه این بخش در رونق اقتصادی آنهاست. باتوجه به موارد ذکر

شده حفظ و احیای منابع طبیعی از جمله امور مهم و اقتصادی کشور محسوب می‌شود که چشم‌پوشی از آن به عدم توسعه واقعی منجر خواهد گردید. از جمله مزیت‌های دیگر کشور ایران علاوه بر شرایط اقلیمی و آب و هوایی متنوع نسبت به سایر کشورها، وجود نیروی انسانی جوان و کارآمد است. با سازماندهی و مدیریت صحیح می‌توان از این ظرفیت در جهت بالابردن کیفیت و تولید این بخش به خوبی استفاده نمود. اهمیت این موضوع تا جایی است که توسعه منابع انسانی یکی از عوامل مهم در توسعه کلی جوامع عنوان شده است و بدون توسعه انسانی، حتی در صورت فراهم بودن سایر عوامل اقتصادی و مادی، نمی‌توان بکارگیری صحیح و مدیریت کارآمد جریان توسعه امید داشت (۳). اگر تولید محصول را ترکیب نیروی انسانی، سرمایه و فنآوری بدانیم، در منابع طبیعی ایران ظرفیتهای خوبی از آن را می‌توانیم مشاهده کنیم. از ویژگیهای خوب منابع طبیعی در ایران آن است که تنوع آب و هوایی، فنآوری و دانش مناسبی در زمینه منابع طبیعی وجود دارد، اما متأسفانه به صورت رسمی و مکتوب در نیامده است. این دانش به صورت دانش بومی (Indigenous Knowledge) به وفور در میان مردم موجود است و بکارگیری آن در برنامه‌ریزی سبب کاملتر شدن برنامه‌های اجرایی خواهد شد. دستیابی به دانش بومی با مشارکت فعال مردم در برنامه‌ریزی قابلیت کاربرد بیشتری خواهد داشت، ضمن اینکه خود مشارکت به عنوان یک فرآیند یادگیری مطرح می‌باشد و مطالعات نشان داده اند که هر چه مشارکت مردم در برنامه‌ها بیشتر باشد، یادگیری آنان نیز بیشتر می‌شود (۸). در واقع مرکز تمامی تلاشها به انسان یا مردم بر می‌گردد، چرا که با وجود سرمایه و دانش کافی، بدون برخورداری از نیروی انسانی آموزش دیده، متعهد و مسئولیت‌پذیر نمی‌توان به نتیجه دلخواه فکر کرد. همگی به نقش بهره‌برداران منابع طبیعی در افزایش میزان ظرفیت تولیدی مراتع واقف هستیم. نیروی کار بهره‌برداران منابع طبیعی زمانی مؤثرتر به حساب می‌آید که توأم با دانش فنی، مهارت کاری و توانایی مدیریتی کافی باشد، مسلم است که هر چه دانایی و

توانایی بهره‌برداران منابع طبیعی افزایش یابد مستقیماً در عملکرد آنها مؤثر خواهد بود. بنابراین با سرمایه‌گذاری در آموزش بهره‌برداران منابع طبیعی نه تنها می‌توان به افزایش عملکرد مراتع و حفظ مراتع امید داشت، بلکه این کار در تربیت بهره‌برداران منابع طبیعی و دامداران آینده از راه آموزش فرزندان خود نیز حائز اهمیت بسیار است و آموزش و ترویج منابع طبیعی یکی از ابزارهای مهم مطرح برای تربیت و ارتقاء سطح کیفی نیروی انسانی شاغل در بخش منابع طبیعی به شمار می‌رود. از آنجا که محور برنامه‌ریزی ترویجی را نیازهای روستاییان تشکیل می‌دهد (۴)، هدف کلی از انجام این تحقیق عبارت از تعیین نیازهای آموزشی و شناسایی میزان و زمینه‌های اطلاعاتی و دانش فنی بهره‌برداران منابع طبیعی در منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

نیاز در اصطلاح به کمبود اطلاق می‌شود و حالت و فاصله‌ای است که فرد بین وضعیت موجود با وضعیت مطلوب که تعادل خود را در آن می‌بیند، حس می‌کند (۵). در ترویج و آموزش کشاورزی، نیاز آموزشی به آن دسته از نیازها اطلاق می‌گردد که در سه جنبه مهم رفتار مخاطبان (جنبه‌های دانشی، بینشی و مهارتی) وجود داشته و برنامه آموزشی و ترویجی در قالب هدفهای آموزشی سعی در مرتفع نمودن آنها دارد. یک هدف از نظر آموزشی، عبارت از تغییری مشخص و پیش‌بینی شده است که باید در یاد گیرنده بوجود آید (۶). به منظور تأکید بر ویژگیهای هدف آموزشی، متخصصان فن، آنها را تحت عنوانهای حیطه‌های شناختی (دانشی) حیطه‌های عاطفی و حیطه‌های ذهنی حرکتی، تقسیم‌بندی نموده‌اند (۶ و ۷). در تحقیق حاضر، به منظور بررسی نیازهای آموزشی - فنی بهره‌برداران منابع طبیعی، این نیازها در قالب حیطه شناختی مورد توجه قرار گرفته است (۶ و ۷).

مواد و روشها:

مواد

این تحقیق در محدوده طرح منابع طبیعی منطقه سرچهان شهرستان بوانات انجام گرفته است. جمعیت مورد مطالعه شامل سرپرستان خانوارهای بهره‌بردار منابع طبیعی واقع شده در روستاهای محدوده طرح منابع طبیعی سرچهان شهرستان بوانات (۱۵۶۵ خانوار در ۱۳ روستا) می‌باشد. نمونه‌گیری این تحقیق به روش نمونه‌گیری ساده تصادفی انجام شده است و حجم نمونه برابر با ۷۴ می‌باشد. پرسشنامه‌های تحقیق با مراجعه مستقیم و مصاحبه حضوری با نمونه‌های انتخابی در تابستان ۱۳۷۶ تکمیل گردیدند.

روش بررسی

این مطالعه به صورت تحقیق توصیفی (Descriptive Research) از نوع تحقیق پیمایشی (Survey Research) انجام گرفته است. اما به منظور تهیه پرسشنامه‌های لازم و شناخت بهتر موضوع مورد تحقیق، از یکی از فنون روشهای تحقیق کیفی (Qualitative Research) به نام مصاحبه عمیق گروهی (Focus Group Interview) نیز بهره گرفته شد. سپس با طراحی پرسشنامه اولیه و به منظور آزمون روایی (Validity) و پایایی (Reliability) این پرسشنامه‌ها، اقدام به انجام یک مطالعه راهنما (Pilot Study) گردید. در این راستا با مراجعه به نمونه‌های مشابه تصادفی و خارج از منطقه طرح، تعداد ۳۰ عدد پرسشنامه آزمایشی تکمیل شد. در نهایت با اطلاعات بدست آمده از این مطالعه راهنما، و انجام اصلاحات لازم، پرسشنامه‌های نهایی طراحی گردیدند.

نتایج و بحث:

۱- وضعیت سواد افراد مورد مطالعه

نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که ۱۷/۶ درصد از نمونه‌های مورد بررسی بی‌سواد و ۱۲/۲ درصد در حد خواندن و نوشتن بوده‌اند. این موضوع نمایانگر آن است که در حدود ۳۰ درصد از افراد مورد مطالعه از نظر سواد در حد بسیار ضعیفی می‌باشند. تنها ۱۹ درصد از افراد مورد مطالعه تحصیلاتی در حد دوره دبیرستان یا بالاتر داشته‌اند. بقیه یعنی در حدود ۵۲ درصد در حد ابتدایی و راهنمایی قرار می‌گیرند. جدول شماره (۱)، توزیع افراد مورد بررسی را به تفکیک سطح سواد نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱): توزیع افراد مورد بررسی بر حسب سطح سواد

سطح سواد	تعداد	درصد
بی‌سواد	۱۳	۱۷/۶
خواندن و نوشتن	۹	۱۲/۲
ابتدایی	۳۳	۴۴/۶
راهنمایی	۵	۶/۸
دبیرستان	۱۰	۱۳/۵
فوق‌دبیرستان	۳	۴/۱
لیسانس و بالاتر	۱	۱/۴
جمع	۷۴	۱۰۰

۲- منبع تأمین درآمد

به منظور بررسی اهمیت منابع طبیعی در زندگی روستاییان به بررسی منابع تأمین درآمد اصلی پاسخگویان پرداخته شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که کشاورزی منبع درآمد اصلی ۶۷/۵ درصد از خانوارهای مورد بررسی را تشکیل می‌دهد. اولویت بعدی با

دامداری است (۲۵/۷ درصد). با توجه به آنکه اولاً منبع درآمد اصلی منطقه مورد مطالعه کشاورزی است و بستر حیات کشاورزی (حداقل در تأمین آب زیرزمینی) منابع طبیعی می‌باشند و در ثانی منبع درآمد ۲۵/۷ درصد مردم منطقه از طریق فعالیتهای دامداری است، بنابراین اهمیت حفظ و احیاء جنگلها و مراتع در منطقه به خوبی روشن بوده و جنبه‌ای به‌طور کامل حیاتی دارد.

۳- دانش فنی بهره‌برداران منابع طبیعی

جهت سنجش میزان دانش فنی بهره‌برداران منابع طبیعی پیرامون جنگل و مرتع ۲۱ سؤال مطرح شد و نتایج آن در جدول شماره (۲)، آورده شده است. همان گونه که ملاحظه می‌شود در مجموع معلومات فنی بهره‌برداران منابع طبیعی در زمینه جنگل و مرتع پایین می‌باشد. در عین حال در میان پرسشهای مطرح در این زمینه، بیشترین نمره پاسخگویان مربوط به شناخت محصولات فرعی جنگلی و کمترین آن مربوط به شناخت مهمترین گیاهان سمی می‌شود.

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل معلومات فنی بهره‌برداران منابع طبیعی، ۲۱ سؤال مطرح در زمینه جنگل و مرتع، به ۸ گروه شامل بذریاشی، احداث آبشخور، مدیریت چرا، فرسایش خاک، حفظ درختان جنگلی، تخریب جنگل و مرتع، استفاده از گیاهان مرتعی و شناخت از جنگل و مرتع نیز تقسیم‌بندی و امتیاز داده شد. نتایج حاصل از آن در جدول شماره (۳) ارایه شد و همان طور که مشخص است بیشترین معلومات بهره‌برداران منابع طبیعی در زمینه بذریاشی و فرسایش خاک بوده و کمترین معلومات آنها در زمینه حفظ درختان جنگلی می‌باشد.

جدول شماره (۲): معلومات بهره‌برداران منابع طبیعی در زمینه جنگل و مرتع

ردیف	موارد	میانگین نمره از ۲۰	انحراف معیار sd
۱	مناسبتین زمان ورود دام به مرتع	۰/۶۸	۲/۲۴
۲	شناخت گیاهان مرتعی	۴/۹۹	۳/۱۶
۳	مضرات وارد کردن بیش از اندازه دام به مرتع	۱/۵۴	۲/۲۹
۴	مضرات چرای زود رس	۰/۶۱	۲/۹۲
۵	شناخت مهمترین گیاهان سمی	۰/۱۵	۰/۴۶
۶	اقدامات لازم جهت حفاظت خاک مرتعی	۷/۳	۵/۶۲
۷	شناخت زمان مناسب بذریابی در مرتع	۵/۴۱	۶/۴۰
۸	اقدامات لازم قبل و بعد از بذریابی	۱/۲۸	۲/۳۸
۹	اهمیت پوک‌بودن خاک در عملکرد مرتع	۶/۱۴	۶/۹۲
۱۰	شناخت بذریابی مرتعی مناسب	۵/۷۸	۳/۳۹
۱۱	مضرات کمبود و پراکندگی آبشخور دام در مرتع	۴/۵۹	۷/۷۵
۱۲	شناخت راه حلهای مناسب در اصلاح پراکندگی دام در مرتع	۱/۴۲	۴/۹۳
۱۳	شناخت منافع جنگل	۷/۳۶	۲/۸۹
۱۴	شناخت درختان جنگلی	۸/۸۸	۱/۸۲
۱۵	شناخت محصولات فرعی جنگلی	۹/۶۸	۵/۷۱
۱۶	شناخت منافع حاصل از مرتع	۴/۰۰	۲/۳۳
۱۷	شناخت گیاهان انگلی	۲/۰۹	۳/۴۳
۱۸	شناخت راههای مبارزه با گیاهان انگلی	۲/۰۳	۴/۶۸
۱۹	شناخت عوامل تخریب‌کننده جنگل و مرتع	۶/۰۰	۲/۶۷
۲۰	شناخت شیوه صحیح برداشت جاشیر	۳/۵۸	۴/۵۷
۲۱	شناخت راههای حفاظت از درختان جنگلی	۳/۵۳	۳/۲۱

جدول شماره (۳): معلومات بهره‌برداران منابع طبیعی در زمینه جنگل و مرتع

ردیف	موارد	میانگین نمره از ۲۰	انحراف معیار
۱	بذر پاشی	۶/۹۴	۲/۷۲
۲	احداث آبشخور	۲/۵	۴/۹۴
۳	مدیریت چرا	۲/۸۴	۱/۲۹
۴	فرسایش خاک	۶/۷۵	۵/۶۲
۵	حفظ درختان جنگلی	۲/۳۶	۳/۴
۶	تخریب جنگل و مرتع	۴/۶۸	۲/۱۱
۷	استفاده از گیاهان مرتعی	۳/۴۹	۴/۳۷
۸	شناخت از جنگل و مرتع	۵/۶۱	۱/۲۵
	نمره کل	۴/۴	۱/۴۵

۴- دانش فنی بهره‌برداران منابع طبیعی در حیطه شناختی

به منظور بررسی میزان دانش فنی بهره‌برداران منابع طبیعی، بر اساس تقسیم‌بندی بلوم، اطلاعات علمی بهره‌برداران منابع طبیعی در حیطه شناختی در سطوح مختلف دانش، فهمیدن، کاربرد، تجزیه و تحلیل، ترکیب ارزشیابی مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول شماره (۴) نتایج حاصل از این بررسی را نشان می‌دهد. همان گونه که ملاحظه می‌شود در سطح تجزیه و تحلیل و همچنین در سطح کاربرد ضعف بیشتری در معلومات بهره‌برداران منابع طبیعی در مورد جنگل و مرتع وجود دارد.

جدول شماره (۴): معلومات بهره‌برداران منابع طبیعی در زمینه جنگل و مرتع و در سطوح حیطه

شناختی

حیطه شناختی	میانگین نمره از ۲۰	انحراف معیار
دانش	۳/۸۸	۱/۲۰
فهمیدن	۵/۸۷	۲/۲۶
بکارگیری	۲/۹۵	۲/۲۶
تجزیه و تحلیل	۲/۹۵	۲/۳۴
ترکیب	۵/۷۸	۳/۴۳
ارزشیابی	۳/۳۷	۲/۷۸
نمره کل (شناخت)	۴/۱۳	۱/۳۲

۵- مشکلات عمده در توسعه و حفظ و احیای جنگل و مرتع

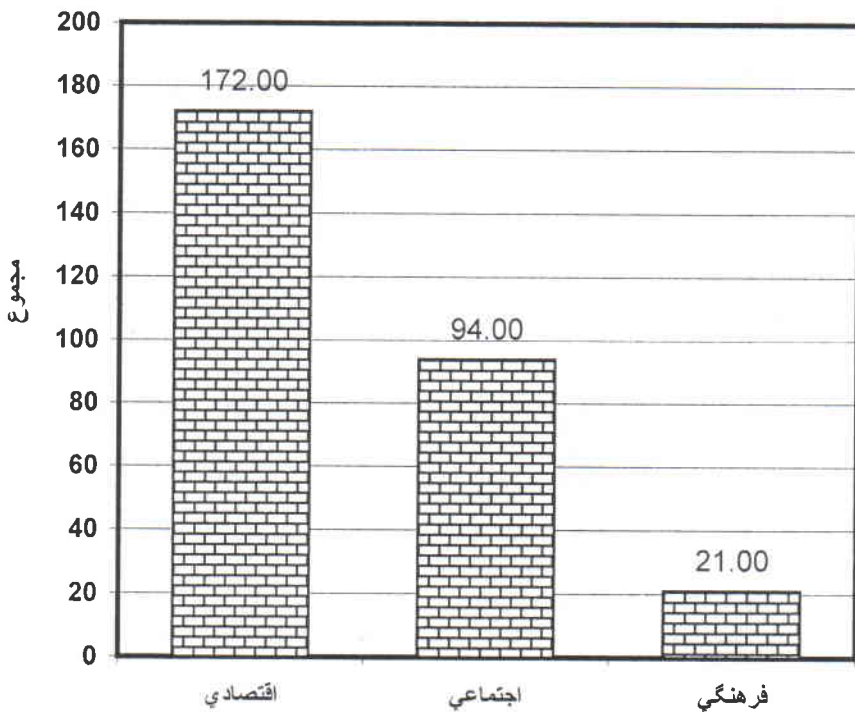
یکی از موارد مورد نظر در این مطالعه، بررسی مشکلات حفظ و احیای جنگل و مرتع و مسایلی است که بر سر راه توسعه و حفظ و احیای جنگل و مرتع در منطقه وجود دارد. در واقع بایستی برای توسعه جنگل و مرتع، به مشکلات عمده توجه خاصی را مبذول داشت. مشکلات موجود در توسعه، احیاء و اصلاح جنگلها و مراتع را می‌توان در دو دسته کلی برشمرد:

الف: مشکلات درونی مرتع که شامل: دانش، مهارت، توانایی، و انگیزه و از جمله انگیزه پیشرفت یا (Achievement Motivation) می‌باشد که به‌طور معمول جزء عوامل عمده و زیربنایی محسوب شده و با آموزش می‌توان بر این مشکلات فایق آمد.

ب: مشکلات بیرونی: که شامل: مسائل اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی بوده و باید سیاستگذاران و مجریان و متولیان امور مرتعداری و جنگلداری در رفع آنها بکوشند. نکته مهم آنست که با رفع مشکلات گروه اول و افزایش دانش، توان و انگیزه بهره‌برداران منابع طبیعی، مشکلات دسته دوم بسیار مؤثرتر و راحت‌تر حل می‌شوند، بنابراین آموزش بهره‌برداران منابع طبیعی نه تنها در زمینه‌های فنی مرتعداری و

جنگلداری و احیاء و اصلاح آنها، بلکه در پرورش همه جانبه آنان مفید و مؤثر خواهد بود.

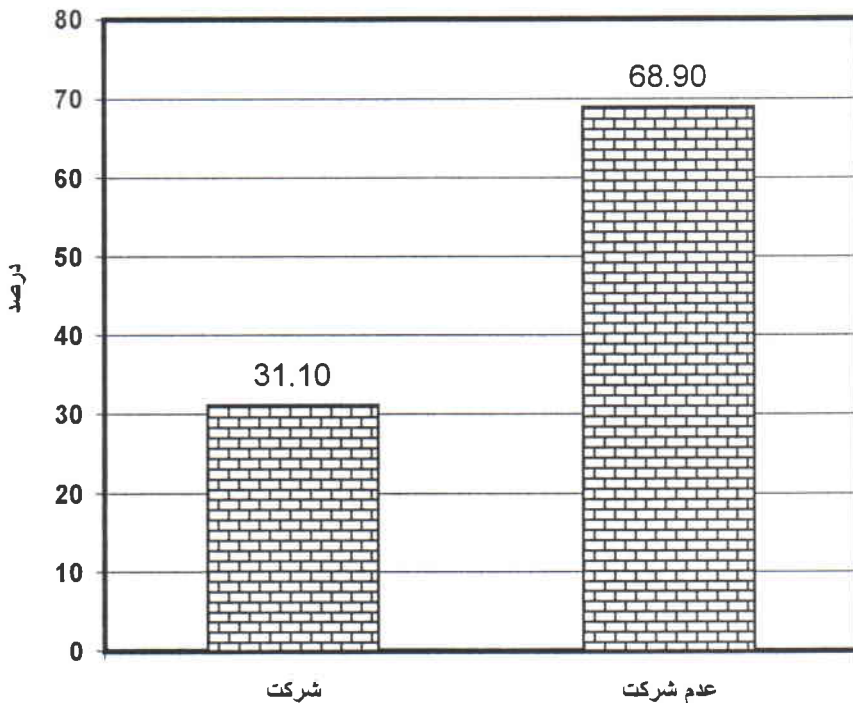
نمونه‌های مورد مطالعه در زمینه مسائل و مشکلات موجود در زمینه حفظ و احیای جنگلها و مراتع نظرهای متفاوتی داشتند. پیشنهاد آنها برحسب اهمیت، امتیاز داده شد و نتایج بدست آمده بر پایه تجزیه و تحلیل آماری اولویت‌بندی گردیدند. نگاره شماره (۱) مشکلات و مسایل جنگل و مرتع را از نظر بهره‌برداران منابع طبیعی بر حسب الویت نشان می‌دهد.

نمودار شماره (۱): توزیع نمونه‌ها برحسب الویت‌بندی مشکلات در حفظ و احیای جنگلها و مراتع

۶- شرکت در کلاسهای آموزشی

کارشناسان از راههای مختلف به ویژه برگزاری کلاسهای ترویجی اطلاعات مورد نیاز بهره‌برداران منابع طبیعی را تأمین می‌کنند. در نمونه آماری حدود ۶۹ درصد عنوان کرده‌اند که از این کلاسها استفاده نکرده‌اند. نگاره شماره (۲) توزیع نمونه‌های مورد بررسی را در این مورد نشان می‌دهد. ۳۱ درصد بقیه در چندین دوره آموزشی به ترتیب در کلاسهای شرکت جسته‌اند که در جدول‌های شماره (۵ و ۶) آورده شده است. این نتایج نشان‌دهنده پوشش ناکافی کلاسهای ترویجی برگزار شده می‌باشد.

نمودار شماره (۲): توزیع نمونه‌ها برحسب شرکت یا عدم شرکت در دوره‌های آموزشی

جدول شماره (۵): توزیع نمونه‌های مورد مطالعه برحسب شرکت در کلاسهای آموزشی مختلف

انواع کلاس	تعداد شرکت‌کننده	تعداد غایبها	درصد شرکت‌کننده	درصد غایبها	جمع
مرتعداری	۵	۶۹	۶/۷	۹۳/۳	۱۰۰
دامداری	۱۴	۶۰	۱۸/۹	۸۱/۱	۱۰۰
بهداشت	۲	۷۲	۲/۷	۹۷/۳	۱۰۰
کشاورزی	۲	۷۲	۲/۷	۹۷/۳	۱۰۰

جدول شماره (۶): توزیع نمونه‌های مورد مطالعه برحسب تعداد شرکت در دوره‌های آموزشی

موارد	تعداد	درصد
یک دوره	۱۹	۲۵/۷
دو دوره	۲	۲/۷
چهار دوره	۱	۱/۴
پنج دوره به بالا	۱	۱/۴
هیچ	۵۱	۶۸/۹
جمع	۷۴	۱۰۰

میانگین مدت کلاسهای آموزشی برگزار شده (برحسب روز) $۰/۳۶$ با انحراف معیار $۰/۶۱$ می‌باشد. همان طوری که در جدول شماره (۷) نشان داده شده است بیشتر کلاسها (۸۶/۹ درصد) به‌وسیله جهاد سازندگی محل برگزار شده و برگزاری بقیه به‌وسیله سایر ارگانها از جمله اداره منابع طبیعی و اداره کشاورزی بوده است.

جدول شماره (۷): توزیع نمونه‌های شرکت‌کننده در کلاسهای آموزشی برحسب سازمان برگزارکننده

درصد	تعداد	سازمان برگزار کننده
۸۶/۹۵	۲۰	جهاد سازندگی
۴/۳۵	۱	منابع طبیعی
۴/۳۵	۱	کشاورزی
۴/۳۵	۱	بدون پاسخ
۱۰۰	۲۳	جمع

۷- روشهای آموزشی بکار رفته در برگزاری کلاسهای آموزشی

جدول شماره (۸) نشان می‌دهد که اکثر کلاسها با روشهای نظری (کلاسهای سخنرانی و ...) و در مرحله بعد با استفاده از روشهای فیلم و اسلاید و عملی برگزار شده است.

جدول شماره (۸): توزیع نمونه‌های شرکت‌کننده در کلاسها برحسب روش آموزش

درصد	تعداد	موارد
۷۸/۲۵	۱۸	نظری
۴/۳۵	۱	نظری + عملی
۴/۳۵	۱	عملی + فیلم + اسلاید
۸/۷۰	۲	نظری + فیلم + اسلاید
۴/۳۵	۱	بدون جواب
۱۰۰	۲۳	جمع

۸- ارزیابی از کلاسهای آموزشی برگزارکننده

در حدود ۱۳ درصد از پاسخگویان شرکت‌کننده در کلاسهای آموزشی، کلاسهای برگزار شده را در حد عالی و نزدیک به ۷۰ درصد در حد خوب و ۸/۷ درصد بقیه در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند جدول شماره (۹).

جدول شماره (۹): توزیع نمونه‌های شرکت‌کننده برای ارزیابی از دوره‌های آموزشی

درصد	تعداد	امتیازها
۱۳/۰۴	۳	عالی
۶۹/۵۶	۱۶	خوب
۸/۷۰	۲	متوسط
۸/۷۰	۲	بدون جواب
۱۰۰	۲۳	جمع

۹- نیاز به آموزش

در حدود ۱/۵ درصد از پاسخگویان اظهار کرده‌اند که به هیچ کلاس و برنامه آموزشی نیاز ندارند. این گونه پاسخها یا به دلیل عدم آگاهی از اهمیت آموختن و عدم احساس نیاز بوده، یا به خاطر کیفیت آموزشهای گذشته است، و یا ممکن است بهره‌برداران منابع طبیعی احساس می‌کنند که معلومات و تجربیات کافی دارند. خوشبختانه بالغ بر ۹۸ درصد بهره‌برداران منابع طبیعی اظهار تمایل به شرکت در برنامه‌های آموزشی کرده‌اند. جدول شماره (۱۰) اولویت نیازهای آموزشی- فنی بهره‌برداران منابع طبیعی را نشان می‌دهد. برای اولویت‌بندی کردن موضوعهای مورد نیاز، میانگین احساس نیاز آنان در زمینه منابع طبیعی مبنای اولویت‌بندی موضوعها قرار گرفته است.

جدول شماره (۱۰): توزیع نظر پاسخگویان برحسب اولویت نیازهای آموزش منابع طبیعی

رتبه	مجموع امتیازات	نیاز آموزشی فنی
۱	۱۴۶	عملیات احیایی و اصلاحی منابع طبیعی
۲	۱۳۵	امور مربوط به پرورش دام
۳	۲۶	بهداشت
۴	۲	مقررات چرا

بهره‌برداران منابع طبیعی تمایل دارند که مدرسان کلاسهای ترویجی آنان در رشته مربوطه از متخصصان باشند که علاوه بر برخورداری از تخصص بالا با مسایل مربوط به جوامع روستایی و عشایری در حد کافی آشنا باشند. جدول شماره (۱۱) توزیع نمونه‌های مورد مطالعه را برحسب ترجیح نوع آموزشگر نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱۱): توزیع نمونه‌های مورد مطالعه برحسب ترجیح نوع آموزشگر

آموزشگر	تعداد	درصد
کارشناسان منابع طبیعی	۵۰	۶۷/۵
مریی دانشگاه	۷	۹/۵
بی جواب	۱۷	۲۳
جمع	۷۴	۱۰۰

جدول شماره (۱۲) توزیع نظرات پاسخگویان شرکت‌کننده در کلاسهای آموزشی برگزار شده را در مورد مدت زمان این کلاسها و زمان متناسب از نظر آنان نشان می‌دهد. اکثریت بهره‌برداران منابع طبیعی نسبت به کلاسهای آموزشی خود اظهار کرده‌اند و میانگین میزان مدت پیشنهادی آنان ۱۰/۹۷ (برحسب روز) با انحراف معیار ۱۰/۷۹ می‌باشد.

جدول شماره (۱۲): توزیع نمونه‌ها برحسب مدت کلاسهای آموزشی (برحسب روز)

موارد	تعداد	درصد
کلاسهای آموزشی برگزار شده	۰/۳۶	۰/۶۱
کلاسهای آموزشی لازم	۱۰/۹۷	۱۰/۷۹

پیشنهادها:

باتوجه به یافته‌های حاصل از پژوهش، موارد زیر جهت بهبود اجرای برنامه‌های آموزشی ترویجی طرحهای احیاء و اصلاح جنگلها و مراتع در منطقه مورد مطالعه پیشنهاد می‌شود.

باتوجه به آنکه منبع درآمد اصلی ۹۱/۹ درصد از افراد از کشاورزی یا دامداری است، پیشنهاد می‌شود که به منظور آگاهی مردم نسبت به اهمیت منابع طبیعی در پیشرفت کشاورزی و دامداری، برنامه‌های آموزشی و ترویجی مناسب تهیه و اجرا شوند.

آموزش علمی بهره‌برداران منابع طبیعی و آشنا کردن آنان با واژه‌ها و اصطلاحات علمی مرتعی و جنگلی مقدمات بکارگیری بهتر و بیشتر دانش و مهارتهای نوین بوده و پایه‌ای است که می‌توان به‌طور مستمر دانش و فناوری جدید را بر آن افزود. از این‌رو، تهیه و تدوین برنامه‌های آموزشی و ترویجی مناسب جهت افزایش دانش فنی بهره‌برداران منابع طبیعی ضرورت دارد.

هدفهای رفتاری در آموزش بهره‌برداران منابع طبیعی می‌بایست در سطوح تجزیه و کاربرد متمرکز گردد و بیشتر از روشهای عملی و حل مسئله (Problem Solving) در آموزش بهره‌برداران منابع طبیعی استفاده گردد.

- مهمترین مشکل عمده در توسعه و حفظ و احیای جنگلها و مراتع از نظر پاسخگویان، مسایل و مشکلات اقتصادی عنوان شده است. از این‌رو، توجه ویژه و

انجام بررسیهای لازم در مورد مشکلات اقتصادی بهره‌برداران منابع طبیعی و تعیین نحوه تأثیر این عامل بر روند تخریب منابع طبیعی، ضروری است.

استفاده از کارشناسان منابع طبیعی به عنوان آموزشگر، دوره‌های آموزشی ضمن خدمت مناسب جهت افزایش قابلیت‌ها و تواناییهای این کارشناسان تهیه و تدارک گردد.

به منظور تشویق مرتعداران جهت سوادآموزی، برای اعطای وام و تسهیلات مربوط به طرحهای منابع طبیعی داشتن سواد یکی از امتیازات منظور شود.

منابع:

- ۱- کریمی، هادی، ۱۳۶۹. مرتعداری. تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲- سازمان جنگلها و مراتع کشور، آشنایی با منابع طبیعی تجدیدشونده (جنگل، مرتع و خاک)، تهران، سازمان ترویج کشاورزی، ۱۳۶۶.
- ۳- شهبازی، اسماعیل، ۱۳۷۲. توسعه و ترویج روستایی. تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۴- کامپون، جی. ال، ۱۳۷۰. تکامل برنامه ترویج. ترویج کشاورزی. ترجمه اسماعیل شهبازی و احمد حجاران، تهران، ترویج کشاورزی.
- ۵- زمانی، غلامحسین، ۱۳۷۱. نظریه‌های انگیزش و کاربرد آنها در ترویج و آموزش کشاورزی. مجموعه مقالات ششمین سمینار علمی ترویج کشاورزی کشور. تهران، سازمان ترویج کشاورزی.
- ۶- بطحایی، محمدعلی، ۱۳۵۸. تعلیم و تربیت. جلد اول، مقاصد و تکنیکها، شیراز، انتشارات دانشگاه شیراز.

- ۷- بلوم، بنجامین.اس، ۱۳۷۴. طبقه‌بندی هدفهای پرورشی. کتاب اول حوزه شناختی، ترجمه، علی‌اکبر سیف و خدیجه علی‌آبادی، تهران، انتشارات رشد.
- 8- Lackey, A.S. and Dershem, L, 1992. The process is pedagogy: what community participation teach? *Community Dvelopment Journal*, 27: 220-234.
- 9- Kristina, M.B., Larry, E.M. and Larry, C.B, 1996. Reaching higher levels of cognition using publication. *Journal of Agricultur Educetion*, 37(3): 59-66.

